

exceptis Dominicis Paschalis, et Pentecostes, ac omnibus aliis Dominicis in anno: item die Circumcisionis, Epiphaniæ, Ascensionis, Corporis Christi, Nativitatis Domini: item Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis, et Conceptionis B. V. M. Immaculatæ, item die SS. Petri et Pauli, omnium Sanctorum, et Patroni principalis ejusdemque Civitatis aut Pagi illius Diœcesis. In aliis vero Festis præcripsit, Fideles teneri tantum ad Missam audiendam.

CAPUT II.

DE QUARTO PRÆCEPTO, HONORA PATREM, ETC.

DUBIUM I.

An quid teneantur liberi erga Parentes.

553. Quæ teneantur filii præstare Parentibus circa amorem?

—554. Quæ circa Reverentiam? —555. Quæ circa Obedientiam?

Vide alia ibid.

555. — RESP. Tenentur vi hujus præcepti, tum Genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, et quādiu subjectus iis est, *amorem, reverentiam, et obedientiam præstare*, ita ut, si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet respectu Parentum, quam aliorum. Ita communiter. Vide *Fill. t. 28. p. 2. c. 1. etc.*

Unde resolves:

1. Contra *amorem* graviter peccat filius I. Si signa odii Parentibus ostendat, et eos asperè tractet. II. Si eos torvo oculo fere semper intueatur, ac ita asperè alloquatur, ac si eos odio haberet. III. Si non subveniat eis in gravi necessitate spirituali vel corporali. (*Hinc etiam graviter peccant filii, negligentes preces, et Sacrificia offerri pro Parentibus. Salm. t. 24. c. un. n. 24.*) IV. Si non implete eorum testamenta, et legata, modò hæres sit. V. Si grave malum, v. gr. mortem illis optet. *Nao. Reg. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3 et 7.*

Graviter ideo peccant filii, si non curent, ut Parentes, in articulo mortis constituti, suscipiant Sacramentum Pœnitentiæ, et alia. *Bon. de IV. Præc. p. 4. n. 5. Fill. n. 3. Salm. de IV. Præc. Tr. 24. c. un. n. 4. cum Azor. Nao. Trull.* Item, si impedian Parentes, quominus faciant testamentum. *Bon. ib. Tamb. n. 5.* Quod tamen intelligitur, si malis artibus impedian; secus vero, si modis permisis id faciant, tunc ab omni culpa immunes erunt.

354. — 2. Contra *reverentiam* peccat graviter filius I. Si percutiat etiam leviter, secundum *Reg. II.* Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. (*Ita omnes communiter, et recte adiuit Spor. de 4. Præc. c. 5. n. 32. quod in his filius duplicitate peccaret contra justitiam, et contra pietatem.*)

III. Si graviter Parentes contristet. *Reg. l. 20. n. 24. Fill. c. 17. n. 17.* * (*Etiamsi verba non sint graviter contumeliosa, ut probabilitas ait Busemb. mox infra, et Bonac. de 4. Præc. p. 3. n. 4. contra Elbel eod. tit. n. 557.* dicentem non esse mortale, si iracundia Parentum non oriatur ex ipso verbo aut facto, cum hoc sit leviter injuriosum, sed ex sinistra apprehensione, vel eorum indispositione; nam si tunc non laeditur graviter reverentia, saltem graviter violatur amor erga Parentes, eos sine justa causa graviter, et deliberate contristando.) IV. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat, eos graviter offendendos. * (*Hinc bene ait Ronag. de 4. Præc. c. 1. R. 1 in praxi non excusari à mortali, qui Matrem vocet: pazzia, ubbriaca, bestia, strega, ladra, et similia.* Qui vero diceret tantum *Veccchia, storrita, ignorantia, et similia*, puto non posse de se absolutè damnari de mortali, nisi Parentes graviter de his verbis offendatur. Peccat autem graviter filius, qui Parentes frequenter torvis oculis aspicit, aut verbis asperis alloquitur, ita ut videatur eos odio habere. *Bus. ut supra et Bon. num. 3. cum Sylvest. Graff. etc. Elbel n. 550. Ron. R. 2.*) V. Si maledicta, aut concivia in eos conjiciat. * (*cum Tournely t. 3. p. 338. Intellige in praesentia, ut videbimus in subsequenti Annotatione.* Item, si Parentes deliberate gestu vel risu subsannet, ut Sporer n. 31 et alii. Dicitur deliberate, nam in his, et similibus, ut supra, scilicet excusantur filii à mortali propter indeliberationem actus notantur. *Bon. et Elbel.*) VI. Si Parentes pauperes despiciat, vel nolit agnoscere. Quod si tamen exterius tantum dissimulet, se eos nosse, et nolit apud se habere ex justa causa, dummodo eis provideat de necessariis *Bon. n. 4.* excusat eum à peccato gravi, eo quod rationabiliter non sunt invititi. * (*Hinc probabilitas ap. Salm. de 4. Præc. n. 5. Az. Nao. Tol. et Trull. excusant eos casu filium à mortali, 1. si grave damnum passurus esset, 2. si Parentes infami criminis essent notati, 3. si solum exterius dissimularet, sine interno contemptu, quia tunc (ut ait Bon.) ipsi Parentes non censentur graviter, aut rationabiliter invititi.*) VII. Si in foro externo filius etiam de vero crimen Parentes accuset; extra crimen hæresis, prædictionis, vel conjurationis in Principem, cum non sit alius corrigendi modus. Vide *Bon. l. c.*

Absolutè dicit Sporer d. c. 5. n. 30 et 31 filium maledicentem Parentibus, sive eos subsannantem, non excusari à peccato mortali, sive id faciat in eorum praesentia, sive in absentia. Nescio, quomodo hic Auctor, quamvis in aliis suis sententiis satis æquus, et fortè aliquando plusquam par est benignus, hoc potuerit absolutè asserere; nam, ut ipsem fatetur de 8. Præc. c. 6. n. 135. et omnes docent, reverentia, sive honor non laeditur, nisi per contumeliam illatam in praesentia offensi; vel in absentia, sed eo fine, ut alter resciat. Præterea accedit id, quod dicunt plures graves DD. ut *Coninck. de Ritu V. Sacr. art. 3. dub. 1. num. 230.*

Pontius de Matr. l. 10. c. 10. n. 15. (et asserit commune) *Tol.* l. 5. c. 8. n. 11. *Nao.* c. 27. n. 256. *in fin.* item *Az.* *Vasq.* *Sa.* etc. *apud Salm. de Matr.* c. 15. n. 64. *Aiunt enim præfati AA.* per copulam fornicariam occultam in Ecclesia non committi sacrilegium, nec pollui Ecclesiam; *Ratio*, quam tradit *Coninck.* *ap. Salm.* quia reverentia Ecclesiæ debita consistit in opinione hominum, sicut fama: ergo, sicut homines non sunt infames, nisi criminis immotescant, ita reverentia loci sacri non violatur, nisi publicè pateat de crimine. Quidquid sit de hac sententia, quæ satis est probabilis, ut dicunt *Salm.* n. 65, licet opposita mihi sit probabilior, quia irreverentia tunc irrogatur Deo, qui in Ecclesia speciali modo assistit, et omnia occulta respicit. (*Vide infra de 6. Præc.* n. 458.) Quod mea interest hic, est ratio adducta, nempe quod irreverentia non laedatur nisi per manifestationem contumelie. Quomodo igitur peccabit graviter filius clam maledicens Parenti, aut subsannans eum in ejus absentia, cum non adsit tunc, neque contumelia, neque irreverentia? Et hoc puto dicendum, etiamsi non faciat coram aliis. Attamen non nego, in hoc adesse quamdam vilipensionem exercitam, repugnantem reverentia Parentibus debitæ, specialemque malitiam contra Pietatem continentem, sed quæ non pertingit ad peccatum mortale; nisi casu, quo filius ei malediceret animo malevolo, aut cum magno contemptu; nempe si malediceret coram aliis eo fine, ut illi deinde Parentibus deferant, vel forte saltem præsumendo quod deferent.

Dicunt autem *Viva.* *Elbel.* *Tamb.* *Mazott.* et *Bon.* cum aliis, filium Parentibus maledicentem graviter peccare, sive illi sint vivi, sive defuncti; sed præfati AA. (aliquantulum nimis inconsideratè) non explicant, an maledictio fiat cum animo, vel sine animo malevolo. Verumtamen omnino intelligendum, eum non peccare graviter, si sine tali animo maledicat. Et revera *Nao.* et *Fill.* quos citat *Bon.* pro hac doctrina, sic intelligent; *Nao.* enim *Manc.* c. 14. n. 12. v. *Sexto*, dicit, peccare filium, "qui ex animo Parenti maledicit, sive vivo, sive defuncto; si tamen ore tenus tantum maledixerit, non amplius quam veniam liter offendit. Idque quasi eisdem verbis confirmat *Filliu.*"

"c. 1. n. 17.

553. — "3. Contra obedientiam graviter filius peccat I. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domûs, bonos mores, vel animæ salutem. *Fill.* n. 20. II. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, quacum non potest contrahere sine dedecore, juxta suæ regionis usum. (*Vide dicenda de Matr.* l. 6. n. 881.)*, non tamen potest exhaeredari idcirco. (*Vide l. 3. n. 9(9).*)* III. Si sine justa causa nolit eam ducere, quam vult parens, maximè si inde soparentur odia, aut parentum necessitas levaretur: erit autem justa causa, v. gr. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorrigera. IV. Si inconsultis parentibus, nubat. (*De hoc vide de Matr.* i. 6.

"n. 849) * ut habet *Sanch.* Potest tamen, ubi eos consuluit, ipsis invitis, prudenter contrahere cum se digna; cum circa electio nem statu sit sui juris. *Less. lib.* 2. c. 40. n. 43. *Sanch.* l. 4. c. 15. *Fill.* q. 10. n. 20. An, et quomodo peccant liberi furando à parentibus? * (*Vide infra l. 3. n. 543.*) Item, an alienare possunt bona? *Vide infra, l. 3. t. 5. c. 3. d. 1. l. 3. t. 5. c. 4. d. 1.* "

Tenetur igitur filius obedire Parenti in iis, quæ mox dicta sunt, et peccat graviter peccato speciali, in Confessione explicando, si materia sit gravis, et Parens præcepto expresso, et serio id mandaverit; secus si tantum monerit, ut *Spor. de 4. Præc.* c. 5. n. 14. *Ronc.* c. 1. q. 3 et *Holzm.* n. 555. Additique *Lugo de Pœnit.* D. 16. n. 226 et *Bon. eod. tit. part.* 6. n. 3. cum *Nac.* et *Rodr.* filium tunc specialiter hoc peccatum committere, cum Parens imperet aliquid, intendens obligare ad obedientum obedientia sibi debita. Imò dicunt, *Sporer* n. 16. et *Elbel* de 4. *Præc.* n. 55. cum *March.* tunc filium graviter peccare, quando ordinariè præceptum transgreditur; secus, si aliquoties ex negligientia.

Præterea hic advertendum, filios non teneri obedire in iis, quæ pertinent ad statum eligendum. Hinc graviter peccant Parentes, qui eos cogunt, etiam indirectè invitatos, ad vitæ statum eligendum, sive Religiosum, sive Clericalem, sive conjugalem; vel contra, si eos injustè retrahant, etiam sine vi, vel fraude, a statu Religioso, Clericali, vel conjugali, sine justa causa; quia Parentibus specialiter incumbit consulere bono spirituali filiorum. Ita *Mol.* t. 5. D. 51. n. 2. *Elb.* n. 538 et *Spor.* n. 21. cum *communi.* Unde, si filius, sentiat se à Deo vocatum ad Religiosum vel Clericalem statum, et advertat, Parentes injustè impedituros, consultiū aget rem eos celando, Divinamque voluntatem execundo. Ita *Elbel* l. c. *Bon.* l. c. n. 2. cum *Sayr.* *Molf.* *Fill.* et alii. Dictum est autem *injustè*, nam secus dicendum foret, si Parentes ob justam causam contradicerent: putà, si remanerent in necessitate; vel si alias extingueretur nobilissima Familia, ut ait *Elbel* n. 539. In hoc tamen secundo casu puto non teneri filium ob id suam vocationem deserere. Vide alia, quæ de hac materia fusè dicentur *l. 4. ex n. 66.*

"4. Tenetur proles alere Parentes egentes; adeo, ut, si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum salutis immineret); * (*Vide infra de Statu Relig.* l. 4. n. 66. ubi etiam de *fraudibus* n. 71.)* et si Religionem sit ingressus, teneatur ea egredi, et juvare Parentes: dummodo eorum necessitas ejus professionem antecesserit. *Fill.* q. 5. n. 9. *Bon.* q. 1. p. 6. * (*Vide d. 4. n. 67.*)*

"5. Si vero necessitas post professionem superveniat, si extrema sit, tenetur egredi, petita priùs licet non obtenta, venia. Si autem sit gravis tantum, in qua utcumque possint vivere, non tenetur quidem; potest tamen egredi, si *Prælatus* per-

» mittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento,
» deferre habitum, et observare substantia Religionis; at post
» quam Parentibus subventum est redire tenetur. Vide Less.
» l. 2. c. 41. dub. 3. *(Vid. et inf. de Statu Relig. l. n. 67.)*

DUBIUM II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios.

336. Quæ teneantur Parentes præstare filii quoad alimenta, et educationem? — 337. An teneatur Pater dotare filiam, nuptam contra eius consensum? — 338. Sanctio Neapolitana circa alimenta filiorum. — 339. Ad quid aliud teneantur Parentes? — 340. Ad quid teneantur Fratres? — 341. An possint aliquando Parentes filios exhäuser? Et quæ sint causæ justæ exhäuserandi? (Vide etiam de hoc n. 948 et 949.

336. — « PARENTES, quo nomine etiam intelliguntur ascen-
» dentes, v. g. avus, proavus, etc. tenentur gravi obligatione,
» juris naturalis conservationem, et educationem liberorum curare.
» Circa quod ex Bon. disp. 5. q. 1. Azor. p. 2. l. 2. q. 17. Fill.
» tr. 28. c. 2.

Resolvuntur hi Casus:

« 1. Graviter peccant Parentes, qui sine justa causa prolem
» in hospitali, vel locis publicis exponunt. Vide Bon. hic, et
» Fill. l. 21. p. 2. c. 2. et infra tract. 5. c. 1. *(Justa autem
» causa est, si proles sit illegitima, ut probabilitate Laym. Dian.
» Henr. Salm. de IV. Præc. n. 36. in fin. Vide de Restitu.
» n. 656.)*

« 2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte,
» nisi habeat justam excusationem. *(V. gr. sit debilis, aut
» nobilis, ob consuetudinem. Salm. n. 35. cum Nav. Azor. Trull
» etc. *): tunc verò tenetur sub gravi peccato bonam nutricem
» querere. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym. Item tenetur, secundum
» jura, prolem alere ad finem anni tertii. *(Si vero mater non
» possit lactare, tenetur pater ad expensas lactationis, Croix.
» l. 3. p. 1. n. 697. Et Salm. de 4. Præc. c. un. n. 3. cum com-
» mun.). Postea educatio, usque ad emancipationem, spectat
» ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, et mater dives. Fill.
» Laym. l. 5. t. 10. c. 3. Reg. l. 20. n. 32. (V. Not. IV, pag. 396.)
« 3. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, sed etiam (in
» quo jus civile à canonico correctum est juxta c. cum haberet)
» spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, et
» honestas artes, juxta suum statum, nisi tamen aliunde se alere
» possit, et non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. *(Respectu
» autem filiorum dicunt Sanch. de Matr. l. 4. D. 26. n. 21. Boss.
» de Effectu. Matr. p. 2. c. 4. num 95. cum Glossa in c. Admonere
» 33. q. 2. ac Surdo, et Megala, quod Pater tenetur alimenta
» præstare non tantum Filio, sed etiam Uxori illius, quamvis
» eam duxerit sine dote, et contra ipsius Patris voluntatem.

* Præterea tenent Azor. p. 2. l. 2. c. 4. q. 12. et Merenda Con-
» tro. l. 4. c. 34. n. 6. cum Baldo, et Jasone, quod Pater
» debet filium alere, etiamsi filius consummasset vitiosè por-
» tionem jam prius sibi traditam.) * Et quidem Clerici etiam
» ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spuris præstare.
» Fill. loc. cit. t. 28. c. 2. n. 28. Laym. l. 5. t. 10. p. 3. c. 5.
» Vide infra t. 5. c. 4. d. 5. q. 1. Hinc peccant. Si non adhibeant
» diligentiam, saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii
» alantur habeantque hæreditatem secundum suum statum. 2. Si
» bona dilapidando impotentes se reddant ad liberos honestè se-
» cundum statum suum educandos, ac dotandos, Bonac. d. 6. §. 2.
» ex Azor. Pell. etc. 3. Si sine legitima causa filiae dotem negent
» (vel filium exhäusernt), v. gr. quia vult ingredi, vel est ingre-
» sa Religionem, vel quia, ipsis invitis, nupsit licet: se indigno
» Bon. l. c. ex. Azor, Reginald. etc. vel quia filius Ordinem
» sacrum suscepit: sicut enim Pater tenetur dotare suas proles
» pro matrimonio, vel ingressu Religionis: ita etiam ad susci-
» piendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revocabilis:
» imò, quæ sic donata sunt, non posse computari in legitimam
» aut divisionem cum fratribus docet Barb. c. 17. Contrarium
» tamen tenet Mol. etc. cum Dian. p. 8. t. 6. R. 91 et 92. *(Et
» Salm. de IV. Præc. n. 78. At videlicet de Contr. n. 956. Ubi
» etiam vide de aliis bonis à filiis in collationem adducendis.)**

337. — Quæstio est, an Pater teneatur dotare filiam, contra
» ejus voluntatem nuptam? Distingue, affirma, si filia sit nupta
» major 25. annis, etiamsi indigno, ut Sanch. de Matr. l. 4. D. 26.
» n. 11. Salm. de 4. Præc. n. 40. cum Bon. Trull. etc. Sed dubium
» majus est, si nupta sit minor 25 annis? Alii etiam affirmant
» absolutè: Alii tantum, si nupserit digno: Alii dicunt, patrem
» teneri tantum ad alimenta ei danda, si tamen ipsa egeat, et hoc,
» etsi nupserit indigno, ut Sanch. n. 18 et 19. Salm. n. 41. cum
» Mol. Trull. Cor. Et hoc probabilius. Hinc infert Sanch. n. 20.
» cum Trull. et Bann. ap. Salm. n. 42. quod si etiam filius nuptias
» ineat, patre invito, tenetur pater alere eum indigentem, et
» uxorem ejus. Vide dicenda n. 949.

338. — Notandum obiter hic est, nuperrima S. R. Neapolitanæ Concilii, junctis quatuor Aulis, Sanctione, cui Regia Majestas annuit 15 Decemb. 1742, sanctum fuisse « non licere parentibus sine justa causa à jure probata, vel à judice approbanda,
» liberos, et filios, seu aliquem illorum immerito e domo sua
» expellere, eisque extra domum præstare alimenta. Et è conver-
» so filiis, et liberis, seu alicui ipsorum, facultatem non esse dis-
» cedendi ab obsequio patris pro libito, et alimenta habendi extra
» domum paternam; sed voluntatem non morandi cum parente
» tunc filiis prodesse ad exigenda ab illo extra domum alimenta,
» cum filiorum voluntas sit causa virtutis, non causa vitii, qua-
» cumque alia interpretatione, et rerum forsan judicatarum auto-
» ritate sublata, deinceps perpetua lege inviolabiliter hoc obser-
» vandum definitum est.

539. — « 4. Parenſ tenetur proli ſubvenire, relictā Religione,
» iuſdem caſibus, quibus proles parenti; quos vide ſuperiore
» dubio caſ. 4 et 5. in fine n. 335.
 « Parenſ gravi obligatione tenentur instruere liberos per ſe,
» vel alios, in neceſſariis ad ſalutem. Hinc graviter peccant,
» 1. Si, quantum in iphis eſt, non curent, ut bonis morib⁹ im-
buantur, doctrinam Christianam, ſeu Fidei rudimenta addi-
cant, pravorum conſorta viuent, mandata Dei et Eccleſiae
obſeruent, Sacra menta frequentent, à peccatis abſtineant,
Azor, Fill. Bon. l. c. 2. Si occaſiones peccandi ab iis non
avertant, vel in locis, aut domib⁹ ſuceptis eos habitate per-
mittant: Trull. t. I. d. 3. n. 4. 3. Si consilio, vel exemplo
malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque diſſolutos;
moderatē tamen: nam peccant etiam verberando immoderatē,
v. gr. ut notabiliter laedantur. Sot. Sylo. Bon. loc. cit. et d. 3
de contr. q. ult. p. 3.
 « 6. Tenetur etiam proli relinquere libertatem circa electio-
nem ſtatū. Unde peccant invitos ad matrimonium, vel religio-
nem cogendo, vel abſtrahendo. (Vide d. n. 335. v. Praeterea, et
dicenda l. 6. n. 850. in fin. v. Dicit.) * Et quidem Trid. ſess. 25.
de Reg. 18. excommunicat cogentes ad Monasterium filias.

540. — « 7. Etsi frater, fratri, vel ſorori, ſaltem in extrema
vel quaſi extrema neceſſitate teneat ſubvenire lege tum cha-
ritatis, tum pietatis; non tamen eſt ea obligatio, que inter
parentes, et liberos, cum non ſit iſta dependentia. Vide Less.
l. 2. c. 31. n. 34. Unde, ſi professus eſt in Religione, non
tenetur egredi, ut eis ſuccurrat. Trull. l. 2. c. 2. d. n. 24. n. 8.
ex Suar. etc. * (Vide l. 4. n. 67.) **

Notandum tamen hīc, quemvis in utroque foro teneri, ſi
poſſit, alimenta, et dotes präſtare fratribus, vel ſorribus, in
eorum non ſolū extrema, ſed etiam gravi neceſſitate. Ita Salm.
de IV. Præc. num. 69, cum Azor, Trull. Fagund. Barbos. Men.
etc. Extendunt DD. doctrinam hanc ad fratres ex eodem patre
natos, licet ex diversa matre; nam iſti, ut utrimque conjuncti,
in jure reputantur ex lib. Cum plures. §. Cum tutor. ff. De ad-
ministratione Tutorum. Si vero fratres, ſicut ſi ſorores, ſint tantum
uterini ex parte matris, tunc eſt obligatio eos alendi, ſed non
ſorores dotandi.

341. — « Quæres, an filius aliquando poſſit à patre privari
hæreditate? (V. Not. V, pag. 396.)

« Resp. Poſteſ ex iusta cauſa, alias non: eadem in testamento
debet exprimi. Auth. Sed hodie. C. de Inoff. test. Talis autem
censetur. I. Ingratitudo (niſi in gratiam patris redierit, ipſum
que pœnituerit ante testamentum conditum) ut, ſi affecerit
patrem gravi injuria, vel ejus vite insidiatus ſit, vel manus
injicerit in eum, vel maleſiciſ ſe immiſcerit. Bon. d. 3. q. 7.
p. 4. ex Coo. Sanch. Az. Mol. etc. II. Si novercam, ſeu
patris uxorem cognoverit carnaliter; ſi parenti furioso, vel
carcere detento noluerit ſuccurrere, fidejubendo: ſi impediuit

patrem, quominus testaretur: ſi bona parentum dilapidaverit
cum gravi ipsorum diſpendio. III. Si filia, minor 25 annis, luxu-
riosam vitam elegerit, etc. Circa quas nota, valere has causas,
quando filius aliunde habet, unde vivat; nam alimentis ad vi-
tam neceſſariis privari non poſteſ, cum debeantur jure naturæ;
quod à jure civili tolli non poſteſ. Bon. d. 6. qu. I. p. 6. §. 3.
ex Sanch. Mol. Az. Reg. Fill. Trull. lib. 4. cap. 2. d. 3. et t. 2.
lib. 7. et cap. 17. * (Secus de neceſſariis ad ſtatū, Salmant.
ibid. n. 43. cum communi. Circa exhaſerationem autem filio-
rum, vide de Contract. n. 948 et 949.) **

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum
ſunt loco.

« TUTOR (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pu-
pilli, ejusque bona ritè, et fideliter administrare. Ratio eſt:
quia in hunc finem conſtituitur, et assignatur pupillo, patris
loco. Quare, ſi delinquit, vel notabiliter ſit negligens hac in re,
peccat graviter, et ad compensationem damni, quod pupillus
ex eo accepit, obligatur (et ſaltem de dolo, et culpa lata):
imò, ſi tutoris officium exerceat pretio (quod tamen ſi ab
initio non eſt conſtitutum, censetur ſuceptiſ gratis), tene-
tur etiam de levi culpa. Bonac. de contract. d. 3. quæſt. 19. p. 4.
(. Not. VI, pag. 396.)

Unde resolves:

« 1. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus eſt eum-
que bonis morib⁹ imbuere, et bene educare per ſe, vel per
alios. Bon. loc. cit.

« 2. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (of-
ficium tutoris ſuceptiſ) inventarium confidere, alioqui dama-
na, ex ejus defectu ſecuta, resarcire; nec licet illi pupillo nimium
pecuniaſ ad uſus inutiles concedere.

« 3. Tutor (uti et Curator) tenetur conſervare omnia jura,
bona, et actiones pupilli (vel minoris), et bona aliæ peritura
vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum ſta-
bilium, vel in cenuſum, etc. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebell.
p. 2. lib. 22. q. 17.

« 4. Si Tutor, vel Curator pecuniam pupilli convertat in ſuos
uſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantiſ, vel damni
emergentiſ quod inde accepit pupillus, vel minor, loco citato.
Rebell. q. 17.

« 5. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expen-
ſis) quoſ ex bonis pupilli percipere poſterat, et ſua culpa non
percepit. Syl. v. Tutor. §. 4. Reb. loc. cit.

« 6. Tenetur nomina debitorum exigere, et debita pupilli
persolvere; ita tamen, ut, quantum fieri poſteſ, bono pupilli
consulat. Syl. Reb. ll. cc. Tab. ibid.

“ 7. Tutor, vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli, quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus, *ibid.* Excipe donationem remuneratioriam: sic enim potest v. gr. stipendio debito pro liberali servitio aliquid addere ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 23. sect. 10. Sanch. Trullench. lib. 7. cap. 17. d. 8.* Vide *Dian. p. 8. t. 6. R. 17.*

“ 8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes, quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. Vide *Bonac. de Con. d. 3. quæst. 19. p. 4.* et infra hoc libro tract. 5. cap. 4. in appendice ad contractus. n. 917 et seq.

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum, et famulorum, aliorumque Superiorum et inferiorum erga se invicem.

342. Quid teneantur Superiores præstare subditis? An Principes teneantur eligere digniores ad officia? — 343. Quid teneantur famuli præstare Dominis? — 344. An famuli, non impedites furtarum Domini, teneantur ad restitutionem? — 345. An famulus conductus ad annum, discedendo possit petere stipendium? — 346. An ægrotans teneatur postea famulatum supplere? — 347. An, elapsu triennio, possit salarium exigere? — 348. Quando famulus inserviens, nulla statuta mercede, possit exigere stipendium? — 349. Quando possit mercedem sibi compensare? — 350. An servi capti in bello, possint fugere ad suos?

342. — « RESP. 1. Domini, et Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. ad *Timot.* *Si quis suorum, etc.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, et vices parentum gerunt, ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis vero curare tenentur, quantum in ipsis est, ut servent præcepta Dei, et Ecclesiæ. *Bon. dub. 16. q. 1. part. 8.* »

Quær. hñ obiter, an Principes secularares teneantur eligere digniores ad officia secularia? Affirmant *Salm. de IV Præcep. n. 103. cum Sot. Bann. Less. Trull. etc.* Negant vero *Caj. Vasq. Lugo etc. ib.* modo officia non indignis distribuantur: quia, ut isti dicunt, hæc Officia non pertinent ad justitiam distributivam, nec sunt bona communia, sed potius Regis, qui satisfacit, si dignè, non autem dignissimè Rempub. regat. Utraque est probabilis, sed prima sententia probabilior, quia alias Respublica grave patetur documentum; ob quod motivum *Lugo D. 34.* licet n. 19. opussum sustinuerit, tandem n. 21. concludit, regulariter teneri Principes digniores eligere, excepto uno vel altero Ministro. An autem Reges possint Officia secularia vendere? Negant *Adrian. Ang. Turr. et Med. ap. Salm. l. c. n. 94. ex 1. Hæc lex ff. ad leg. Jud. de Ambit.* ubi hoc expresse prohibetur. Affirmant vero *Nao.*

DUBIUM IV.

157

Caj. Sot. Sanch. Azor. etc. cum D. Th. Opusc. 21. ap. Salm. ex n. 95. modò venditio sit omnino necessaria ad utilitatem Reip. et modò vendatur moderato pretio, ac dignis, et quantum fieri potest dignioribus. Cæterum omnes cum D. Th. convenient hanc venditionem non expedire; intellige de Officiis majoribus Magistratum, quibus datur justitiam ministrare; non autem de minoribus, quibus competit tantum eam exequi. Vide *Salm. l. c. cum Salm. de IV. Præc. n. 140.*)*

“ 1. Peccant domini graviter I. Si sine justa causa impedian famulos, quominus Diebus festis Missam audiant; vel si diebus festis opera servilia imponant: vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nao. cap. 14. etc. 2.* Si peccandi occasione permittant, cum eam possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, non corripiant. *Bon. l. c. * (Communiter cum Salm. de IV. Præc. n. 140.)**

“ 2. Peccant item graviter I. Si eos gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, etc. apellent. *Bon. l. c. et Trull. l. 4. c. 1. d. 6. licet Dian. p. 7. t. 7. R. 47.* excusat à peccato talem contumeliam, quod ex ira, et indeliberatione soleat proferri. *(Et re vera communiter hæc non habentur, ut graves injuriae) II. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodo fideliter servierint) non solvant, vel solvere differant sine rationabili causa. *ib. III.* Si ante elapsum terminum temerè eos domo expellant: in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *(Ut *Salm. n. 150.* cum communī: nec famulus injustè expulsus tenetur redire ad complendum tempus; intellige, si tempus conventionis sit jam transactum, et per ipsum non defuit, ut compleret; tunc enī tenetur Dominus ad salarium promisum. Sed dubium est si famulus causa expulsionis nullum dampnum passus fuisset, an totum salarium ei deberetur? In hoc probabiliter opinari possumus, juxta dicendum n. 345. quod Dominus in poenam injustiæ teneatur in conscientia solvere ei saltem majorem quam dimidiam partem salarii, imò, ut notat *Less. l. 2. c. 24. num. 8. teneretur ex l. Qui operat. 38. et l. 16. ff.* Locati, totam mercedem tribuere; sed hoc dicimus, non nisi post sententiam, juxta regulam omnium poenaliū.) *

Less. Azor. c. 14. q. 1. Fill. n. 117. Regin. Molin. etc. Escob. t. 3. E. q. 33. IV Si eum, qui liberos, aliquos domesticos verbis, exemplo, vel moribus pravis corrupti, et reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. *Nao. c. 14. Azor. Trull. d. 51. n. 2.*

“ 3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium, nisi in extrema, vel gravi necessitate (tunc enim debet ex caritate); imò sumptus in ejus curationem impensos, potest repetere. *Mol. l. 1. t. 28. c. 4. n. 8. Escob. t. 3. c. 9. * (Salm. ib. cum Mol. Azor. Less. communiter n. 248. Vide dicenda hoc lib. n. 864.)**

343. — * Resp. 2. famuli, cæterique subditi tenentur suis

» Dominis, et Superioribus aliquo modo eadem, quæ filii Parentibus, ministrum amorem, reverentiam, et obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco Parentum.
» S. Th. 2. 2. q. 103. Regin. I. 20. n. 26.

Unde resolves :

« 1. Peccant famuli grayiter. I. Si non laborent, ut serviant fideliter : tenenturque ad compensationem damni. Mol. Less. I. 1. c. 24. II. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impeditre. Nav. c. 14. n. 22. Fill. tr. 28. c. 3. q. 10. Regin. I. c. 9. (Cum Mol. Less. Azor et Salm. n. 138. ac communi.)^o Et quidem, si damaum illud inferatur sive à confamulis, sive ab extraneis, in rebus quarum cura ipsis commissa est à restitutione non possunt excusari. Mol. Less. I. 2. c. 23. p. 30. n. 65. Fill. tr. 36. c. 9. q. 9. n. 114. III. Si sine gravissima causa discedant à Domino ante terminum elapsum, ultra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquandiu non pôleruerint. Molin. I. c. Regin. n. 175. Escob. E. 7. n. 50. IV. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. I. c. »

344. — Quæritur 1. an famuli, non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad restitutionem? Alii universè affirmant, ut Renzi de IV. Proc. cap. 1. quæst. 21. et de VII. Proc. sect. 3. quæst. 25. cum Pontio, et Dian. (contra Reb. Mol. Bon.) Quia (ut dicunt) ex ipsa ratione famulus unicuique famulorum videtur Dominus in custodiâ res suas committere. Alii verò, ut Less. I. 2. c. 13. n. 75. Lugo de Just. D. 19. Holzmann. de Rest. n. 437. Salm. de 4. Proc. n. 138. cum Mol. Azor. etc. communis, et probabilius distinguunt, et dicunt quod si dammum fiat à domesticis, et res non sit famulis specialiter commissa ad curam (ut tuendam omnino cum Bus. et communi), non tenentur famuli ad restitutionem; tunc enim ipsi peccant tantum contra caritatem, non autem contra iustitiam, quia non obligantur ex iustitia res Domini à domesticis tueri. Secus tamen, si furtum fiat ab extraneis, ut Salm. I. c. cum Communi, et Tamb. Dec. lib. 8. tr. 4. c. 3. §. 6. qui addit, in eo casu unumquemque famulum teneri ad restitutionem in solidum; quisque enim ipsorum, cum poterat, tenebatur totum damnum impeditre; et si nequa solus impedit, debebat saltem alios confamulos advocate ad sursum impediendum.

345. — Quær. 2. an famulus, locans operas suas ad annum, si ante annum culpa sua discedat, possit stipendium petere pro tempore quo inservivit? Affirmat communior sententia, contra Mol. (nisi grave damnum inde domino eveniret); quia servitus exhibita meretur utique mercedem suam, quamvis non totam, de qua conventum fuit; unde tenetur dominus solvere saltem parum minus, quam dimidiam partem stipendi. Ita Az. p. 2. I. 2. c. 3. q. 6. Fill. tr. 28. p. 2. c. 3. n. 68. Sylva. v. Fam. q. 6. et Trull. Dian. Fagund. cum Salmant. de IV. Proc. n. 122.

346. — Quær. 3. an famulus, locans operas suas ad annum, si per menses ægrotet, teneatur operas suas supplere? Minime, ex comm. cum Salm. ib. n. 133. cum Az. Bon. etc. quia promissio temporis determinato alligata est. Salarium verò pro tempore ægrotationis petere nequit, ut dictum est supra cum Busemb. n. 342 in fine, v. Herus.

347. — Quær. 4. an famulus, elapo triennio, postquam discessit à domino, salarium petere possit, et occulte sibi compensare? Affirmant Sanch. de Matr. I. 7. D. 37. n. 17. et Salm. n. 134. cum Mol. Fag. Vill. et aliis; quia, licet in foro externo famulus post præscriptionem triennii amittat actionem petendi salarium, ut dicunt Coo. Med. et Lamas ib. (contra Mol.) juxta legem Hispanicam, sive Bullam 33. S. Pii V, qua post biennium à servitio præstito admittit famulo actio petendi salarium; sive juxta Sanctionem S. R. Concilii Neapolitan. junctis quatuor Aulis, relatam inf. n. 516, qua, elapsis duobus mensibus, postquam famulus à Domino discesserit, negatur ei facultas mercedem in judicio petendi: Attamen in foro conscientiae famulus jus ad salarium semper retinet; et dominus, si certus sit se non solvisse, semper ad solutionem teneri videtur; tanto magis, quid in dicta Decisione (pro nostro Regno emanata) dicitur, actionem denegandam esse famulo, non præscriptionis ope, sed vi præsumptae solutionis. Hoc verò intelligendum, si famulo moraliter constet, Dominum non legitimè præscripsisse; nam, si alias Dominus præscripsisset solutionem per triennium cum titulo, et bona fide, eo casu nec Dominus teneretur solvere, nec famulus posset salarium sibi compensare, etiamsi certus esset de solutione non facta; quia Dominus tunc ratione præscriptionis, acquisivit jus non solvendi, juxta dicenda infra n. 517:

348. — Quær. 5. an famulus, nulla statuta mercede inserviens possit justum stipendium (saltem infimum) petere, vel occulte surcipere? Distingue; si dominus hujusmodi famulorum operas conducere solebat, affirma. Secus, si non: quemadmodum accidit cum pueris, quos Nobiles aut Episcopi rogantur in suam familiam admittere; tunc enim sufficit, si Domini tribuant eis victum, vestes, et habitationem, cum talis sit consuetudo. Ita Salm. ib. n. 155. cum Mol. Azor. Trull. Vill. Fag. etc. Famulus autem, qui inserviunt Magistris, ut artes ab ipsis apprehendant, certe nullum salarium debetur. Salm. n. 136. cum Azor. Mol. Reb. Fag. Nisi aliter sit in usu quoad aliquam artem; ex notabilitate enim artis quandoque aliiquid à discipulo magister exposcit, ut est ars horologia construendi. Ex ignobilitate vero artis saepè discipulus debet aliiquid à magistro recipere, ut est ars malleatoris, etc. Videndum igitur est juxta prudentum arbitrium, quid ex usu in qualibet arte observetur.

349. — « 2. Famuli non peccant, si sustentationem vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione occulta; Mol. I. cit. Fill. tr. 36. c. 6. q. 3. dummodo tamen alias modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur: neque

» scandalum, aut aliud incommode grave timeatur. Vide Bon.
» de rest. d. 2. q. ult. p. 2. n. 16. * (Hac tamen in re animadverta
» Prop. 37. inter damn. ab Inn. XI. Vid. n. 522.) *

« 3. Similiter pro obsequis, ad quæ non tenebantur, præstis
» (si quidem illa non gratis, et liberaliter, sed animo mercedis
» exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem
» quæ aliter obtineri non possit, docet Nav. c. 17. n. 108. Less.
» l. c. Plura de his v. infra tr. 5. c. 1. d. 4. et c. 3. d. 10. et
» Bon. d. 5. q. 1. p. 8. * (Nisi sponte suas operas auerissem.
» Salm. n. 136. cum Mol. Sot. Dian. etc.) *

An autem famuli possint compensare sibi salarium pro majori opera præstita? Vide dicenda n. 522.

330. — Notanda est hic obiter illa quæstio ad præsum utilis,
an servi justo bello capti, licet possint ad suos fugere? Negant
Mol. Sylo. Panorm. et alii ap. Salm. de IV. Præc. n. 115. quia
tales servi censentur tanquam perpetuo ad servitutem damni,
cum dominus justè eos possideat. Contrarium tamen communis
et probabilius tenent Less. l. 2. c. 5. n. 24. Sot. Lug. Pal. Fil.
Vasq. et quæ plures cum Salm. n. 116. Ratio, quia tale jus Gentium
faciendi servos, homines in justo bello captos, taliter acceptatum
est, ut ipsis relictæ sit fugiendi libertas. Et patet ex Instit.
l. 2. tit. 1. de Reg. diuis. ubi n. 17. de istis dicitur: « Qui tamen,
si evaserint nostram potestatem, et ad suos reversi fuerint, pris-
tinum statum recipiunt. »

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga se mutuo, vi hujus Præcepti.

331. Ad quid teneatur uxor erga virum. — 332. An uxor nobilis te-
neatur officia vilia præstare? — 333. An teneat pactum pro uxore
non mutandi domicilium? An autem uxor teneatur sequi virum
missum in exilium? — 334. An mortuo viro, teneatur uxor solvere
debita contracta ad alendam familiam? — 335. Quid teneatur uxor
restituere filiis primi matrimonii? — 336. Quomodo peccet vir in
uxorem?

331. — « RESP. Uxor in iis, quæ spectant ad domus gubernationem, et bonos mores, tenetur obediens marito; hic vero
uxorem, non ut servam, sed ut sociam tractare. Ratio, quia
maritus est caput, et uxor commensurum. » Nav. c. 14. n. 20.
Trull. Filliac. t. 28. c. 9. n. 144. et comm.

Unde resolues:

* 1. Conjuges peccant: 1. Si debita intentione non contrahant
matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclama-
tiones. 3. Si Sacramentum matrimonii in statu peccati mor-
talis recipient. 4. Si utantur matrimonio contra naturam, vel
modo indebito, vel cum periculo abortu. 5. Si debitum sine

» justa causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant
» impudicos.

« 2. Peccat graviter uxor: 1. Si maritum rixis, vel aliter
» verbis ad gravem iram, vel blasphemiam provocet. Fill. l. c.
» n. 145. et Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem
» viri, et consuetudinem fœminarum similis status, nisi tamen
» ex paraphernalibus, si habeat. 3. Si, spreto viro, sibi imperium
» vindicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dum
» modo possit sine periculo vitæ, et salutis, et contrarium non
» sint pacti, et maritus post nuptias non sit factus vagus. Navarr.
» Tolet. Bon. p. 7. Vide infra t. 5. c. 1. dub. 4. 5. Si sine suffi-
» cienti indicio male judicet de mariti continentia. 6. Si sine justa
» causa debitum neget: v. infra l. VI. 7. Si se ingerat in admis-
» trationem domus sine justa causa, qualis est, si v. gr. maritus
» prodigus bona familie dilapidet. Sylvius. Trull. c. 1. d. 4.
» n. 18. Vel si sit incurius, vel minus aptus ad familiam guber-
» nandum. Elb. t. 2. conf. 21. cum Fill. Gob. et Henno.) *

332. — Quær. 1. an uxor nobilis teneatur obediens viro
præcipienti officia vilia, v. gr. cibos condire, verrere domum, etc.
Affirmant Ang. Tiraq. etc. Sed probabilius negant Sanch. de
Matrim. l. 6. D. 6. n. 14. Salm. de IV. Præc. n. 59. cum Syl.
Gar. Fag. etc. quia uxor est Socia, et ideo non tenetur præstare
familia opera, quæ ipsam dedecent. Et si ipsa præstaret, posset
sibi compensare, ut autem.

333. — Probabilius valet pactum non mutandi domicilium,
nolente uxore, ut Sanch. de Matrim. l. 1. D. 41. n. 2. cum Lop.
Pal. etc. contra alios. Sed hoc intelligendum, nisi nova et gravis
causa superveniat. Sanch. n. 23. Salm. de IV. Præc. n. 61. cum
Nav. Syl. Fag. etc. (V. Not. VII. pag. 396.)

Quær. 2. an teneatur mulier sequi virum missum in exilium?
Negant Henr. et Bartol. apud Salm. ib. n. 62. quia non tenetur
uxor innocens viri poenam subire. Sed probabilius affirmant Salm.
ib. et Sanch. lib. 1. D. 41. n. 11. cum alii; quia non tenetur uxor
sufferre poenam, sed infortunium viri. Et idem dicunt Salm. et
Pal. si vir alicubi excommunicetur. E converso dicunt Salm.
cum eisd. DD. quod, si mulier, necessitate coacta, mutet domi-
ciliū, vir comitari eam debet.

334. — Quær. 3. an uxor, mortuo viro, teneatur ex bonis dota-
libus solvere debita contracta ad alendam familiam. Prima sententia
affirmat, si vir erat pauper, dum debita contraxit; secus,
si locuples; quia pauper non tenebatur alere uxorem; ergo tene-
tur ipsa solvere, quod conversum est in sui utilitatem. Ita Fag.
Bal. Lupus, et alii apud Sanch. l. 9. D. 4. n. 5. Secunda vero pro-
babilius sententia negat, sive vir fuerit pauper, sive locuples;
Ratio, quia actio creditorum repetendi mutui facti est personalis,
scilicet tantum contra virum; et licet in viro ratione inopie
suspensa erat obligatio uxorem alendi, non erat tamen extincta:
quare, si ex mutuo aluerit, suum debitum præstavit. Ita Sanch.
n. 29. Salm. de IV. Præc. n. 64. cum Mol. Trull. et Bon. qui ta-

men limitat, si vir contraxerit debita nomine uxoris, vel ipsa scientie; vel si vir protestatus sit, se nolle, stante sua inopia, gratis eam alere. Et quod dictum est h̄c de alimentis uxoris, dicit etiam de alimentis filiorum; ut *Salm. loc. cit.*

355. — Quær. 4. an uxor ad secundas transiens nuptias debeat filiis primi matrimonii reservare quidquid à primo viro accepit, retento tantum usufructu? Affirma ex *Auth. Ex testamento, et Auth. Indonat. C. de Sec. Nupt.* si accepit titulo lucrativo; secus tamen, si oneroso, vel si acceperit ab extraneo. Et idem dicitur respectu viri de rebus donatis à prima uxore. *Sanch. lib. 6. D. 41. Salm. n. 66. cum aliis.* (V. Not. VIII, pag. 397.)

356. — « 3. Peccat graviter maritus: 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat uxor. * (Et tale peccatum esset duplicit malitiae, ut *Salm. n. 67.*) * 2. Si impedit illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine justa causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nao. c. 14.* Si verò impedit etiam sine causa circa ea bona, quæ consilii tantum sunt, ut est Confessio, Communio, etc. communiter tantum peccat venialiter; nisi constet quod illa magnam ex iis utilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trull. 3.* Si cædat graviter: moderatè tamē castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus. h̄ajita ratione conditionis, et statūs, quandoque potest. * (*Consentit huic Elb. Conf. 21. n. 58. cum Gob.*) * 4. Si alimenta neget, nisi tamē uxor à consortio mariti propria culpa discesserit. * (Vel nisi adulterium commiserit, ut *Sanch. de Matrim. l. 10. D. 8. n. 25. Pal. de Spons. D. 3. p. 6. §. 5. et Croix l. 3. p. 1. n. 714.* Nequit autem vir retinere dotem uxoris adulteræ, si discedat ab ea ante sententiam propria auctoritatem: quamvis ipse possit uxori, repetenti dotem, opponere exceptionem adulterii, et petere, ut sibi applicetur, prout probabilius dicit *Croix n. 716. cum Abbat. et Pal. contra Sanch.*) * 5. Si negligat gubernationem domū et rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel sine justa causa diu absit. 7. Si, cum possit, alimenta non procuret. Vide *Fill. n. 140 et 141. Nao. c. 14. n. 19. Tol. lib. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de Matr. disp. 18. n. 16. Bon. p. 7.* »

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos.

557. Ad quid teneantur Parochi circa residentiam? — 558. Ad quid circa Sacra menta ministranda, præsertim tempore pestis? — 559. An teneantur celebrare pro populo? — 560. An concionari, et populum instruere, etc.? (de quo vide etiam dicta n. 269.) Quomodo Parochi teneantur corrigerre subditos? Dub. I. An ad id teneantur ex charitate, vel ex justitia? Dub. II. An teneantur inquirere in mores subditorum? Dub. III. An teneantur non deserere oves, etiam cum periculo mortis?

557. — « RESP. Curatus, sive Parochus jure divino tenetur: 1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess. 23. c. 1. de Ref. Barb.*

» *de off. Paroch. c. 8. n. 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentia restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justa causa, et licentia Episcopi ad breve tempus abesse. V. Nao. c. 5. Azor. t. 2. l. 2. c. 4. Posse. Barb. Trul. l. 4. c. 1. d. 8. * (Quoad residuum, vide dicenda de Benef. l. 4. n. 121 et 123.) **

358. — « 2. Teneatur administrare Sacra menta. * (Non solum in necessitate extrema, sed etiam gravi, *Salm. Tract. 21. de Carit. c. 6. n. 33. cum S. Th. et communi.* Et ibi addit Bon. teneri Parochum etiam inquirere graviter indigentes). Quoties, et quanto cum periculo, v. infra et Bon. tract. 1. d. 2. q. 3. p. 2. Posse. Barb. ll. cc. * (Quoad Sacramentum Pœnitentiae, vide *Busemb. de Pœnit. lib. 6. n. 623. Resp. 2 et 3.* Quoad Eucharistiam autem, tenetur eam ministrare, quoties oves rationabiliter petunt. Vide *Busemb. de Euch. dict. 1. 6. n. 253 et 254.* Tempore autem pestis probabile esteum non teneri ministrare Eucharistiam cum periculo vitæ. Vide *de Euchar. eod. l. 6. n. 233.*) *

359. — « 3. Orare pro populo, et celebrare, ut populus audiatur Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, et aliquot aliis, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat *Suar. Con. in 3. p. q. 83. art. 1. cum nullo jure id cautum sit. Bon. qu. ult. Barb. l. c. »*

Nota h̄ic, quod à SS. Pontifice Benedicto XIV in epistola Encyclica, edita an. 1744, statutum est quemcumque Parochorum, sive habentem, sive non, congruos redditus, teneri omnibus Dominicis, et festis diebus applicare Missam pro Populo. Et quamvis concessum sit alicui Parocco, si aliter vivere nequeat, ut applicet Missam pro eleemosynam præbente in diebus festis, sicutum est tamen, ut debeant ipsi in aliis diebus serialibus Missas pro Populo supplere. Et quod Vicarios, seu Oeconomos Ecclesiarum vacantium, data est facultas Episcopis assignandi eis congruum fructuum portionem, ut pariter possint diebus festis pro Populo celebrare. Vide *lib. 6. n. 323.*

560. — « 4. Docere populum concionando, arguendo, etc. per se, vel per alios. *Tol. l. 5. c. 5. Posse. Barbos. Trull. ll. cc. ** (Vide dicta de 3. Præcept. n. 269. v. Hic obiter. Pariter Superioriores Religionum etiam tenentur prædicatione pascere subditos, tanquam eorum Pastores, *Elbel Conf. 21. n. 582. cum Henno.*) *

5. Tenetur singulis diebus dominicis, et festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se, vel per alium, ut constat ex *Trid. sess. 24. c. 4. de Ref.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliquique Praelatis ad id cogi posse sub poena excommunicationis (omnesque alios, ut eam audiant, discant et sciunt) docent *Trull. l. 1. c. 1. d. 5. n. 7 et 8. Bald. t. 2. l. 1. d. 48. Sanch. Pal. Barb. etc. ** (Bene autem potest huic obligationi doctrinam Christianam explicandi per alium satisfacere. *Trull. et Led. ap. Sal. Tr. 21. c. 2. n. 55.*) *